

บทที่ 3

แรงบันดาลใจ

เพลงเดี่ยว จัดเป็น “วัฒนธรรมชั้นสูง” แห่งการดนตรีไทย เนื่องจากเป็นเพลงที่แสดงถึงความสามารถของผู้ประพันธ์และผู้บรรเลงดนตรีอีกทั้งยังเป็นเพลงที่มีลีลาต่างๆที่ก่อให้เกิดเทคนิคในการบรรเลงของแต่ละเครื่องมืออีกด้วย

เพลงทยอยเดี่ยว นับเป็น “สุดยอดของเพลงเดี่ยว” ทางการดนตรีไทย ด้วยเป็นเพลงเดี่ยวที่มีลักษณะโครงสร้างของเพลงที่โดดเด่นมีลักษณะท่วงทำนองเป็นเพลงประเภทสองไม้ที่แสดงอารมณ์เศร้า คร่ำครวญอย่างผิดหวังได้อย่างวิเศษในช่วงทำนองโศก และในตอนท้ายจึงเปลี่ยนเป็นทำนองพัน ระคนครวญแสดงถึงอาการละล้าละลังยึดอันค้นใจ

เดิมทีพระประดิษฐไพเราะ(มี ดุริยางกูร) “เจ้าแห่งเพลงทยอย” ได้ประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยวขึ้นเพื่อใช้เดี่ยวปี่อวตม์ฝี่มือ โดยเฉพาะ ด้วยเพลงทยอยเดี่ยวเป็นเพลงที่มีลักษณะพิเศษและแสดงอารมณ์เศร้า คร่ำครวญดัง ได้กล่าวมาแล้วนั้น จึงเหมาะสมแก่การใช้เครื่องดนตรีที่มีคุณสมบัติที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์เพลงให้ได้ไพเราะลึกซึ้งตามอารมณ์เพลงให้ได้มากที่สุดประกอบกับฝี่มือของผู้บรรเลงเพื่อสื่อความหมาย ของอารมณ์เพลงตามจุดประสงค์ของผู้ประดิษฐ์เพลงนั่นเอง ซึ่งต่อมาภายหลังครุบาอาจารย์ทางดนตรีไทยหลายท่าน ได้นำเพลงทยอยเดี่ยวนี้ มาประดิษฐ์เป็นทางเดี่ยวของเครื่องมืออื่นๆ อาทิเช่น ซอด้วง ซอสามสาย ระนาดเอก ซ้องวงใหญ่

จากการสืบค้นยังไม่ปรากฏอย่างเป็นทางการว่า มีผู้ใดได้บันทึกเพลงทยอยเดี่ยว ทางจะเข้ไว้เป็นหลักฐานทั้งในด้านเอกสารและแถบบันทึกเสียง ดังนั้น ผศ.ปกรณ รอดช้างเผื่อน จึงได้คิดประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยว ทางจะเข้ ขึ้นเพื่อประดับวงการดนตรีไทย ซึ่งนับเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่เกิดขึ้นแก่การดนตรีไทย

การสร้างสิ่งประดิษฐ์ใดก็ตาม ย่อมจะต้องมีเหตุจูงใจ มีแรงกระตุ้น หรือที่เรียกกันว่า “แรงบันดาลใจ” ซึ่งเป็นเหตุก่อให้เกิดผลที่จะประดิษฐ์สิ่งนั้นๆขึ้นมา และเมื่อ ผศ.ปกรณ รอดช้างเผื่อน ได้คิดประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยว ทางจะเข้ นี้ขึ้นก็ย่อมต้องมีแรงบันดาลใจเกิดขึ้นเช่นกัน

จากการสัมภาษณ์ ผศ.ปกรณ รอดช้างเผื่อน ได้กล่าวถึงเหตุแห่งการประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยวนี้ว่า “เครื่องดนตรีอื่นๆ ก็มีคนนำมาทำกันมากมาย หลายเครื่องมือแล้ว แม้แต่ระนาดก็มีคนทำทางไว้ ตามหลักการถ้าระนาดทำได้ ผมคิดว่า จะเข้ ก็น่าจะทำได้เช่นกัน เพราะระนาดกับจะเข้ เป็นเครื่องดนตรีที่ทำเสียงได้ในลักษณะเดียวกัน คือเป็นเสียงทีละเสียง ไม่สามารถทำเสียงถี่ ไหลต่อเนื่องหรือเชื่อมต่อกันได้เหมือน ปี่ ขลุ่ย หรือซอ แด่น่าแปลกใจที่ “จะเข้” ยังไม่ปรากฏอย่างเป็นทางการว่าใครได้ประดิษฐ์ไว้ ผมจึงคิดที่จะประดิษฐ์ขึ้น โดยได้ปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้าน

ดนตรีไทยหลายท่าน จากนั้นก็ได้ดำเนินการขอทุน “วิจัยสิ่งประดิษฐ์” จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยวทางจะเข้ขึ้น

นอกจากนี้ ผศ.ปกรณ รอดช้างเผื่อน ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “ด้วยเพลงนี้เป็นเพลงที่มีคุณค่า มีความยิ่งใหญ่แห่งวงการดนตรีไทย ผมจึงอยากจะระดมความรู้ความสามารถที่ได้รับประสิทธิประสาทมาจากครูบาอาจารย์นั้นได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อวงการดนตรีไทย ทั้งยังได้ฝึกฝนตนเองด้วยและในฐานะที่ผมได้รับการถ่ายทอดเพลงเดี่ยวจะเข้ เพลงกราวในจากครูทองดี สุจริตกุล และเดี่ยวเพลงเชิดนอกจากครูเฉลิม บัวท้ง เป็นเหตุให้เมื่อศึกษาโครงสร้างของเพลงทยอยเดี่ยวของเครื่องดนตรีอื่นๆแล้วจึงเกิดความมั่นใจว่าทางจะเข้ก็สามารถทำได้เช่นกัน”

ด้วยแรงบันดาลใจดังกล่าว ผศ.ปกรณ รอดช้างเผื่อน จึงได้ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ในการที่จะประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยว ทางจะเข้ขึ้นดังนี้

- รศ.พิชิต ชัยเสรี อธิการบดีประจำสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งท่านได้รับถ่ายทอดเพลงทยอยเดี่ยวมาจากครูสอน วงฆ้อง

- อาจารย์เป๊ป คงลายทอง ศิลปินกรมศิลปากร ซึ่งท่านได้รับการถ่ายทอดเพลงทยอยเดี่ยวมาจากครูเทียบ คงลายทองผู้บิดา

- รศ.ดร.บุษกร สำโรงทอง อาจารย์ประจำสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อปรึกษาทั้งในด้านความคิด ความรู้และการเสนอโครงการในการประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยว ทางจะเข้ขึ้น

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ รศ.พิชิต ชัยเสรี ถึงเรื่อง แนวคิดที่จะประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยว ทางจะเข้ ของผศ.ปกรณ รอดช้างเผื่อน ซึ่งท่านรศ.พิชิต ชัยเสรีได้กล่าวว่า “คิดว่าเป็นงานที่ดีมาก เป็นสิ่งที่ควรจะทำ เพราะว่ายังไม่เคยมีใครทำมาก่อน แล้วผมก็เห็นว่าจะไม่มีการหาญกล้าทำได้สำเร็จ นอกจาก ปกรณ ซึ่งเขาถึงที่สุดของเครื่องตีนี้ แล้วเขาก็เรียกว่า ทางเครื่องสาย คือ ซอด้วง ซออู้ ซอสามสาย เขาก็ที่สุดเหมือนกัน ซึ่งเป็นลักษณะแปลกของคนจะเข้ แล้วเครื่องเป่าก็อ้อลู๋เขาก็ทำได้ดี มาเหลือเกิน เขาสามารถ Indicate special skill ต่างๆลงมาเป็นความงามจะเข้ได้แน่นอน เชื่อแน่นอน แล้วก็มีร่องรอยที่บูรพคณาจารย์ทำไว้ เช่น ได้ ทางฆ้องจากครูสอน ปี่จากครูเทียบ ระนาดจากน้ำสงค์ พิณพาทย์อะไรอย่างนั้น ก็น่าจะมีประมวลเป็นจะเข้ที่คิดได้แน่นอน ผมสนับสนุน ”

และจากการสัมภาษณ์ครูจิรัฐ อาจณรงค์ ศิลปินแห่งชาติข้าราชการบำนาญ กองการสังคีตกรมศิลปากร ซึ่งท่านได้กล่าวแสดงความคิดเห็นในการจะประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยว ทางจะเข้ของ ผศ.ปกรณ รอดช้างเผื่อน ว่า “ปกรณ เขาทำได้ ถ้าเขาจะทำ แต่ทำแล้วต้องช่วยกันดู ช่วยกันตรวจเพื่อเพลงจะได้แพร่หลายต่อไป”

สำหรับอาจารย์สมบุญ บุญวงษ์ อาจารย์ประจำภาควิชาดุริยางคศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรมได้กล่าวชื่นชมถึงแนวคิดในการที่จะประดิษฐ์เพลง

ทยอยเคี้ยว ทางจะเข้ ของศส.ปกรณ์ รอดช่างเพื่อนว่า “เพลงนี้ไม่ค่อยมีใครมีโอกาสได้สัมผัส เพราะยากมาก ทั้งยังหาผู้ที่มีฝีมือบรรเลงให้ถึงก็ยาก แต่หากครูปกรณ์จะทำขึ้นก็นับว่าเป็นประโยชน์ต่อวงการดนตรีไทยเป็นอย่างยิ่ง”

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ถึงแนวคิดที่จะประดิษฐ์เพลงทยอยเคี้ยว ทางจะเข้ ของศส.ปกรณ์ รอดช่างเพื่อน จึงนับเป็นการยืนยันในความถึงพร้อมซึ่งความรู้ความสามารถแห่งศิลป์ ที่จะประดิษฐ์เพลงที่จัดเป็นวัฒนธรรมชั้นสูงของคนครีไทยนี้ได้เป็นอย่างดี

การประพันธ์เพลงนั้นมีหลากหลายวิธีในการประดิษฐ์ท่วงทำนองทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆหลายประการ อาทิ เช่น

- ความรู้ความสามารถของผู้ประพันธ์ทำนองเพลง
- การเลือกสรรวิธีการในการใช้เทคนิคและกลวิธีในการประดิษฐ์ท่วงทำนองอันจะก่อให้เกิดความงาม ความไพเราะ ความเหมาะสมกลมกลืนตามลักษณะของเครื่องมือ ทั้งนี้เพื่อสื่อให้เห็นถึงประสงค์ของผู้ประพันธ์ได้อย่างแท้จริง

การประดิษฐ์เพลงทยอยเคี้ยว ทางจะเข้ ในครั้งนี้ก็เช่นเดียวกัน ศส.ปกรณ์ รอดช่างเพื่อน ได้เลือกและหาวิธีการที่จะประดิษฐ์เพลง โดย ศส.ปกรณ์ ได้กล่าวถึงวิธีการคิดประดิษฐ์เพลงทยอยเคี้ยว ทางจะเข้ว่า “หลังจากที่ผมได้รับการอนุมัติในเรื่องทุนวิจัยสิ่งประดิษฐ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้วผมก็เริ่มดำเนินการวางแผนเป็นขั้นตอนดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเป็นที่ปรึกษาซึ่งได้แก่ รศ.พิชิต ชัยเสรี อาจารย์ปิ๊บ คงลายทอง และ รศ.ดร.บุญกร สำโรงทอง

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการค้นคว้าและศึกษาข้อมูลที่เป็นแถบบันทึกเสียงซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคุณไพศาล อินทวงศ์ ที่ได้มอบแถบบันทึกเสียงการเคี้ยวซออุ้เพลงทยอยเคี้ยวของพ่อหลวง(หลวงไพเราะเสียงซอ)ซึ่งบันทึกออกอากาศทางโทรทัศน์เมื่อประมาณ 40 ปีมาแล้วให้เป็นข้อมูลศึกษา นอกจากนั้นผมยังได้ศึกษาแถบบันทึกเสียงอื่นๆดังนี้

- ศึกษาแถบบันทึกเสียงเพลงทยอยเคี้ยวทางซอสามสายโดยอาจารย์เจริญใจ ศูนย์รวาทิน
- ศึกษาแถบบันทึกเสียงเพลงทยอยเคี้ยวทางฆ้องวงใหญ่โดยครูสอน วงฆ้อง
- ศึกษาแถบบันทึกเสียงเพลงทยอยเคี้ยวทางระนาดโดยครูประสงค์ พิณพาทย์

ขั้นตอนที่ 3 จากการศึกษาแถบบันทึกเสียงแล้วจึงได้พยายามศึกษาหาโครงสร้างของเพลงทยอยเคี้ยวของทุกๆเครื่องดนตรี ก็ให้ได้เห็นว่ เพลงทยอยเคี้ยวนั้นมีเค้าโครงมาจากเพลงทยอยในซึ่ง รศ.พิชิต ชัยเสรี และพ่อหลวงไพเราะเสียงซอครูของผมก็บอกกับผมเช่นเดียวกันว่า “เพลงทยอยเคี้ยว มาจากเพลงทยอยในนั่นเอง”

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อพบโครงสร้างของเพลง จึงได้พบการประดิษฐ์ท่วงทำนองของแต่ละเครื่องมือที่นำมาประดิษฐ์เป็นทางเคี้ยวนั้น ได้ฉายรูปออกมาได้อย่างงดงามอย่างยิ่ง”

หลังจากที่ ศส.ปกรณัม รอค้างเผื่อน ได้พบ โครงสร้างของเพลงทยอยเดี่ยว แล้วนั้นยังได้พบอีกว่าโครงสร้างเพลงทยอยเดี่ยวนั้นถูกสร้างมาจากเพลงทยอยหลายๆเพลงเป็นการรวบรวมเพลงทยอยต่างๆเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเพลงทยอยในที่ฉายรูปออกมาให้เห็นมากที่สุด นอกจากนั้น โครงสร้างที่โดดเด่นของเพลงทยอยเดี่ยว ก็คือ ทำนองที่เรียกว่า ทำนอง โอดและทำนองพันทัน มีความแตกต่างจากกันโดยสิ้นเชิง ไม่เหมือนกันเลย ซึ่งโดยปกติในเพลงเดี่ยวอื่นๆ นั้นจะนิยมนำทำนอง โอดมาทำเป็นทำนองพันทัน แต่เพลงทยอยเดี่ยวนั้น ทำนอง โอดคือทำนอง โอด ทำนองพันทันคือทำนองพันทัน ทั้งสองส่วนจะไม่เหมือนกันเลย ซึ่งเหตุผลที่ทำนอง โอดและทำนองพันทันมีความแตกต่างกัน โดยสิ้นเชิงนั้น ถือเป็นความจงใจของผู้ประพันธ์ซึ่งนับเป็นความอัจฉริยะที่ประสงค์สร้างเพลงให้มีโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้ผู้ประพันธ์ได้มีโอกาสประพันธ์ลีลาท่วงทำนองเพลง โดยเฉพาะทำนอง โอน อันเป็นลักษณะเฉพาะของเพลงทยอยนั้น ได้ตามความรู้ ความสามารถ เพื่อฉายภูมิความรู้ทางดนตรีของแต่ละบุคคลออกมาให้เต็มศักยภาพของผู้ประพันธ์ ซึ่งทั้งนี้ต้องอาศัยเทคนิคและกลวิธีต่างๆในการประพันธ์ท่วงทำนองเพลงให้เหมาะสมกลมกลืนกับเครื่องมือ โดยไม่เสียอารมณ์แห่งบทเพลง

ศส.ปกรณัม รอค้างเผื่อน ได้กล่าวถึงการเลือกสรรกลวิธีในการประพันธ์ท่วงทำนองเพลงทยอยเดี่ยว ทางจะเห็นว่า “ด้วยทำนอง โอดนั้นนับเป็นการแสดงความสามารถของผู้ประพันธ์และผู้บรรเลง บางช่วงจะดูเหมือนเพี้ยนเสียงหรือมีเสียงกระด้าง ผมต้องใช้เทคนิคต่างๆเข้ามาช่วย เช่น การใช้การลดเสียง หรือการสร้างกลอนมารับ เพื่อลดความกระด้างของเสียง ทั้งยังต้องใช้เทคนิคการเปลี่ยนบันไดเสียงเพื่อแสดงถึงภูมิความรู้ ปัญหาที่ผมพบมากก็คือ ผมต้องพยายามที่จะหลบท่วงทำนองเดี่ยวกราวใน เซคนอกและทยอยใน ไม่ให้ฉายรูปออกมาเด่นชัด ซึ่งนับเป็นความยากมาก ส่วนท่วงทำนองของทางโอดนั้น ผมจะเลือกไม่ใช้เทคนิคการสียี่ หรือคิดเก็บ ด้วยเกรงจะผิดธรรมชาติของทำนอง โอด จึงใช้วิธีการ “ครวญ” เสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการครวญนั้นเป็นเทคนิคที่ต้องอาศัยฝีมือการคิดที่ต้องใช้ความละเอียดมากที่สุดเพื่อเชื่อมเสียงแต่ละนั้นให้เชื่อมต่อกันสนิทเป็นเสียงที่กลืนต่อเนื่องกัน นอกจากนั้นยังมีการใช้คู่เสียงที่เป็นเสียงกระด้างแล้วรับด้วยเสียงที่เป็นคู่เสนาะเปลี่ยนบันไดเสียงเป็นคู่ที่ทำให้เกิดเป็นเสียงเสนาะเช่นคู่ห้า ทำให้เกิดเป็นสียี่โดยแท้ วิธีการนี้ผมนำมาจากทยอยเดี่ยว ทางฆ้องของกรูสอน และการประพันธ์เพลงนี้ผมยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี ผมมักจะใช้เวลาที่จะประพันธ์ท่วงทำนองเพลงนี้ในวันพฤหัสบดี ด้วยเชื่อว่าครูบาอาจารย์จะอำนวยพรให้ถือเป็นสิริมงคลแก่ผม อีกประการหนึ่งเดิมทีเพลงทยอยเดี่ยวนี้นี้ ครูมีแขกท่านได้ตั้งก่านลไว้ถึง หนึ่งร้อยบาทในสมัยนั้น เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ค่าของเงินก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยผมจึงทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่านเจ้าของเพลง คือ ครูมีแขก ด้วยการเพิ่มค่าก่านลขึ้นเป็นร้อยเท่า โดยผมได้ไปทำบุญเพื่อการนี้กับสมเด็จพระสังฆราช เป็นจำนวนเงิน 10,000 บาท(หนึ่งหมื่นบาท) เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2548 แล้วปัจจุบันนี้ถ้าผมมีเงินเหลือกินเหลือเก็บก็จะทำบุญอยู่ตลอดเวลา

มีโอกาสเพราะลูกๆก็โตพอช่วยเหลือตัวเองและเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ครูบาอาจารย์ทางคนตรีไทยทุกท่าน”

ส่วนเรื่องหน้าทับ ผศ.ปกรณ์ ได้อธิบายถึงเรื่องการใช้น้ำทับของเพลงทยอยเดี่ยวว่าได้ปรึกษาอาจารย์ปิ๊บ คงลายทองและอาจารย์สมาน น้อยนิคย์(อดีตอาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลปกรมศิลปากร) เกี่ยวกับเรื่องการใช้น้ำทับก็พบว่า ในเพลงทยอยเดี่ยวนั้นมีการใช้น้ำทับในทำนองโอดเป็นหน้าทับสองไม้ สามชั้น และ ในทำนองพันจะใช้น้ำทับสองไม้ สองชั้น ส่วนฉิ่งจะใช้ สามชั้นในทำนองโอดและสองชั้นในทำนองพัน

จากการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสปรึกษา สัมภาษณ์และซักถาม ถึงที่มาแห่งการประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยวทางจะเข้ ของผศ.ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน จึงได้พบและทราบถึงแรงบันดาลใจและความ เป็นศิลปินที่มุ่งจะสร้างสรรค์(สำแดง)สิ่งที่ตนเองมีความสามารถเพื่อให้ผู้อื่นได้มีโอกาสชื่นชมในสิ่งที่ศิลปินมีอยู่ เป็นอยู่ อย่างมุ่งมั่นและจริงจัง ดังนั้นในการประดิษฐ์เพลงทยอยเดี่ยว ทางจะเข้ ในครั้งนี้ จึงถือเป็นผลงานการประพันธ์เพลงที่จะเป็นมรดกชิ้นสำคัญแห่งการคนตรีไทยต่อไป